

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASIYA ÖNSÖZ	VII
ÖNSÖZ	IX
İÇİNDEKİLER	XI
KISALTMALAR	XXIII
GİRİŞ VE KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	1

BÖLÜM I

ŞİRKETLER TOPLULUĞU TEMEL KAVRAMLARI VE TOPLULUKTA ÇATIŞAN MENFAATLERİN DENGELENMESİ

Ş.1. ŞİRKETLER TOPLULUĞU VE TÜRLERİ.....	7
I. Şirketler Topluluğu Kavramı	7
II. Ortaya Çıkış Nedenleri	11
III. Unsurları	12
A. Yapısal Unsur	13
B. Topluluk İlişkisi.....	23
IV. Türleri	28
A. Kaynağı Bakımından.....	28
1. Sözleşmesel Şirketler Topluluğu.....	28
2. Fili Şirketler Topluluğu.....	30
B. Bağımlılık İlişkisi Bakımından	32
1. Yatay Şirketler Topluluğu (Gleichordnungskonzern).....	32
2. Dikey Şirketler Topluluğu (Unterordnungskonzern)	33
C. Bütünleşme Yoluyla Ortaya Çıkan Şirketler Topluluğu (Eingliederungskonzern)	33

Ş.2. ŞİRKETLER TOPLULUĞUNDA MENFAATLERİN KORUNMASI YÖNTEMLERİ	34
I. Şirketler Topluluğunun Hukuken Tanzim Edilme Nedenleri: Şirketler Topluluğunda Menfaat Çatışması ve Çıkar Grupları	34
II. Şirketler Topluluğu Düzenlemelerinde Esas Alınan Menfaatler	35
III. Menfaat Çatışmalarında Çıkarların Korunması Yöntemleri.....	37
A. Bilgi Edinme	37
B. Hakların Donması	40
1. Bildirim Yükümlülüğünün İhlali	40
2. Karşılıklı İştirak	41
C. Satın Alma Hakkı.....	43
D. Sorumluluk.....	44
Ş.3. TOPLULUK HÂKİMİ MÜDAHALESİNİN TEMELLENDİRİLMESİ VE SORUMLULUK ESASLARINI ŞEKİLLENDİREN İLKELER	46
I. Topluluk Hâkiminin Müdahalesinin Meşrulaştırılması	46
A. Topluluk Hâkimi Müdahalesine İzin Verilme Gerekçesi.....	46
B. Yarar Koşulu.....	50
II. Topluluk Sorumluluk Esaslarını Şekillendiren İlkeler.....	51
A. Menfaatlerin Dengelenmesi İlkesi	52
B. Topluluk Menfaat Himayesinin Geçiciliği İlkesi	52
C. Bağlı Şirket Yönetiminin Etkinliğini Yitirmemesi İlkesi	53
D. Bağlı Şirketin Korunması ve Topluluğun Devamlılığı İlkesi.....	54

BÖLÜM II

TOPLULUK HUKUKUNDA SORUMLULUK SEBEBİ OLARAK MÜDAHALE

Ş.4. MÜDAHALEYE İLİŞKİN GENEL ESASLAR.....	55
I. Genel Olarak Müdahale Yetkisi	55
II. Müdahalenin Hukuka Aykırılığı Sorunu	57
III. Müdahalenin Şirketler Hukuku Esasları Çerçevesinde Gerçekleşmesi	58
IV. Müdahalenin Önlenmesini Talep Hakkı	60

§.5. KISMİ HÂKİMİYET HALİNDE	63
I. Genel Olarak.....	63
II. Hâkim İşletmenin Müdahale Yetkisi (Yönlendirme)	64
A. Yönlendirme.....	64
B. Hukuki Niteliği ve Etkisi.....	67
C. Yönlendirmenin İspatı.....	70
1. Alman Hukukundaki Görüşler	70
2. Değerlendirme	74
D. Yönlendirmeye Uygun Davranış.....	75
E. Bağlı Şirketin Yönlendirme Halindeki Durumu.....	79
F. Yönlendirmede Şahıs Unsuru.....	81
1. Yönlendirmenin Muhatabı	81
2. Yönlendiren	84
a. Genel Olarak.....	84
b. Özel Durumlar.....	85
aa. Birlikte Hâkimiyet.....	85
bb. Genel Kurul Kararıyla Müdahale	87
cc. Topluluk Hâkiminin Temsil Yetkisine Sahip Olduğu Durumlar.....	91
dd. Personel Karışımı	91
G. Topluluk Yararı.....	93
§.6. TAM HÂKİMİYETTE.....	97
I. Farklı Yaklaşım ve Gerekçesi.....	97
II. Gerekçenin Değerlendirilmesi	98
III. Müdahale Yetkisi (Talimat).....	100
A. Gerçekleşme Şekli.....	100
B. Talimat Yetkisinin Kapsamı	101
1. Genel Olarak.....	101
2. Sınırlamalar	103
a. Niteliksel Sınırlama: Topluluk Politikası	103
aa. Rozenblum Konsepti.....	103
bb. Türk Hukukundaki Durum.....	107

b. Nicel Sınırlama: Nitelikli Kayba Yol Açmama	110
aa. Genel Olarak	110
bb. Yasak Müdahale Türleri	112
aaa. Önemli Varlıkların Kaybına Yol Açan Talimatlar	114
bbb. Ödeme Gücünü Açıkça Aşan Talimatlar	116
ccc. Varlığı Tehlikeye Düşüren Talimatlar	118
c. İşin Mahiyetinden Kaynaklanan Sınırlama	119
3. Yasal Sınırları Aşan Talimatların Sonuçları	120
4. Özellikle Şirketin Varlığını Tehlikeye Düşüren Talimatlar Karşısında Koruma	124
a. Alman Hukukunda	124
b. Türk Hukukunda	129
C. Talimat İlişkisinin Tarafları ve Muhatabı	131
1. Taraflar	131
2. Muhatap	132
a. Talimat Verme Yetkisi Bakımından	132
b. Talimat Alma Bakımından	134
D. Talimatın Yönetim Yükümü Etkisi?	135

BÖLÜM III

MÜDAHALEDEN DOĞAN KAYIP VE DENKLEŞTİRİLMESİ

Ş.7. KAYIP	137
I. Genel Olarak	137
II. Kavramın Somutlaştırılması	140
A. Amaç Bakımından	140
B. Bağlı Şirket Yöneticilerinin Davranış Tarzı Bakımından?	142
C. Zarar ve Dönem Zararı ile Mukayesesi Bakımından	143
III. Denkleştirmeyi Gerektirmeyen Kayıplar	149
A. Derhal Tazmin Yükümü Doğuran Kayıplar	150
1. Topluluk Yararına Olmayan Kayıplar	150
2. Sayısallaştırılmayan Kayıplar	152

B. Tazmin Yükümü Doğurmayan Kayıplar	155
1. Ticari Takdir Kapsamındaki Kayıplar	155
2. Pasif Etkiler	156
IV. Kaybın Tespit Anı	157
§.8. DENKLEŞTİRME	159
I. Kavram ve Amacı	159
II. Fonksiyonları	161
III. Hukuki Niteliği	162
A. Yararın Mahsubu Görüşü	163
B. Seçimlik Yetki Görüşü	165
C. Özel İfa Görüşü	166
D. Yönetici Sorumluluğundan Doğan Yükümlülük Görüşü	168
E. Değerlendirme	169
IV. Denkleştirmeye Esas Menfaatin Özellikleri	172
V. Denkleştirmede Seçim Hakkı	174
VI. Denkleştirme Değerinin Belirlenmesi	177
VII. Denkleştirmenin Gerçekleşmesi	179
A. Genel Olarak	179
B. Denkleştirmenin Gerçekleşme Usulü	182
1. Kaybın Fiilen Denkleştirilmesi	182
2. Kaybın Talep Hakkı Sağlanmak Suretiyle Denkleştirilmesi	184
VIII. Denkleştirmenin Gerçekleşmemesi ve Sonuçları	189
A. Genel Olarak	189
B. İfa Engelleri	191

BÖLÜM IV

ZARARIN TAZMİNİ - SORUMLULUK

§.9. KISMİ HAKİMİYETTE ZARARIN TAZMİNİ	193
I. Sorumluluğun Hukuki Niteliği	193
A. Alman Hukukundaki Görüşler	193
1. Haksız Fiil-Organ Sorumluluğu Bakımından	193
a. Haksız Fiil Sorumluluğu Görüşü	193

b. Organ Sorumluluğu ya da Organ Benzeri Sorumluluk Görüşü	194
2. Kusur Sorumluluğu Bakımından	195
a. Sorumluluğun Kusura Dayanmadığı Görüşü	196
b. Sorumluluğun Kusura Dayandığı Görüşü	198
B. Türk Hukuku Bakımından	199
II. Sorumluluğun Unsurları	202
A. Hukuka Aykırılık	202
B. Kusur	204
C. Zarar	205
1. Genel Olarak	205
2. Tazmini Gereken Zarar Miktarı	207
III. Zararın Tazmini Davası	210
A. Davacılar	210
1. Bağlı Şirket	210
a. Bağlı Şirketin Dava Hakkı	210
b. Bağlı Şirketin Dava Hakkı Bakımından Uygulanacak Hükümler	213
c. Bağlı Şirket Adına Davanın Açılması	214
2. Pay Sahipleri	215
3. Alacaklılar	218
B. Davalılar	219
1. Topluluk Hâkimi	220
2. Topluluk Hâkimi Yönetim Kurulu Üyeleri	221
C. Sorumluluktan Kurtuluş İmkânı: Bağımsız Şirket Ölçütü	224
1. Koşullar	224
2. Hukuki Etkisi	227
a. Kaybın Unsuru Olarak Bağımsız Şirket Yöneticisi Davranışı	227
b. Kaybın Unsuru Dışında Niteleyen Görüşler	229
c. Değerlendirme	231
D. Feragat, Sulh ve İbra	234
E. Usuli Sorunlar	237

F. Zamanaşımı.....	238
G. Görevli ve Yetkili Mahkeme	239
IV. Zararın Tazmini Dışındaki Önlemler.....	240
A. Yasal Düzenleme	240
B. Önlemlerin Uygulanma Koşulları ve Özellikleri.....	240
1. Tazminat Talep Koşullarının Gerçekleşmiş Olması	240
2. Özel Çözüm Yöntemine Yönelik Talebin Şart Olmaması	241
3. Önlemlerin İkame Niteliği	243
4. Bağımsız Davaya Konu Edilememe.....	244
5. Taraflara İlişkin Koşullar	245
6. Usuli Koşullar	247
C. Çözüm Yöntemleri	249
1. Çözüm Yönteminin Kanuni Sınırı	250
2. Çözüm Yöntemlerinin Koruma Amacıyla Sınırlanması	252
3. Topluluk Organizasyon Yapısı ve İşletmelerine İlişkin Tedbirler	253
4. Nitelikli Topluluğun Varlığı Halinde Uygulanabilecek Tedbirler	255
a. Türk Hukuku Bakımından Önemi	256
b. Çözüm Yöntemleri Hakkında Kazuistik	257
aa. Zararı Devralma Yükümlülüğü.....	258
bb. Alacakların Teminat Altına Alınması	260
cc. Makul Denkleştirme.....	261
dd. Payın Devri	264
6. Değerlendirme	266
§.10. TAM HAKİMİYETTE ZARARIN TAZMİNİ.....	269
I. Genel Olarak.....	269
II. Sistem Sorunu.....	270
III. Sorumluluk Sebebi.....	275
IV. Sorumluluk İlişkinin Tarafları.....	277
V. Sorumluluktan Kurtuluş İmkânı	280
A. Ticari Takdir Kullanımı.....	280

B. Davacının Denkleştirme Hakkında Bilgisi.....	280
1. Genel Olarak	281
2. Maddi Hukuk Açısından Değerlendirilmesi	282
3. Hukuki Neticeleri.....	285
4. Hukuki Niteliği.....	287
5. Diğer Yasal Düzenlemelerle İlişkisi.....	288
a. İİK m. 89 ile Olan İlişkisi	288
b. TTK m. 204 ile Olan İlişkisi	290
6. Uygulanma Koşulları	291
a. Denkleştirmenin Gerçekleşmemesi.....	291
b. Alacaklı ile Bağlı Şirket Arasında Kredi veya Benzeri İlişkinin Mevcudiyeti.....	292
c. Denkleştirmenin Yapılmadığının Bilinmesi veya Bilinmesinin Mümkün Olması	294
d. Bağlı Şirketin İflası	295
7. Usuli Sorun	297
VI. Ara Değerlendirme	298
§.11. BAĞLI ŞİRKET YÖNETİCİLERİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU	300
I. Kural	300
II. Alman Hukukunda	302
III. Türk Hukukunda	303
A. Kısmi Hâkimiyet Halinde.....	303
1. Yasal Düzenleme	303
a. Sorumluluk Kaynağı.....	303
b. Yasal Düzenlemenin Oluşum Süreci ve Sorumluluk Üstlenim Sözleşmelerinin Geçerliliği	304
c. Düzenlemenin Hedefi.....	309
2. Bağlı Şirket Yöneticilerinin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği	310
3. Bağlı Şirket Yöneticilerinin Yükümlülükleri	311
a. Genel Yükümlülük	311
b. Münferit Yükümlülükler	313
aa. İnceleme ve Varlığı Koruma Yükümlülüğü.....	313
bb. Bilgi Verme Yükümlülüğü?.....	315

cc. Kaybın Denkleştirilmemesi Durumunda Yeni Müdahaleler ile İlgili Yükümlülüğü.....	316
dd. Raporlama Yükümlülüğü.....	318
ee. Müdahalelere Riayet Etmeme Yükümlülüğü?	319
ff. Denkleştirme Değerini Gözetim Yükümlülüğü.....	320
gg. Organizasyon ve Belgeleme Yükümlülüğü.....	320
4. Bağlı Şirket Yöneticilerinin İbrası.....	321
5. Bağlı Şirket Yönetim Kurulu Üyeleri Aleyhine Sorumluluk Davası Açılması.....	323
B. Tam Hâkimiyet Halinde.....	325
1. Genel Olarak.....	325
2. Sorumluluğun Sınırlanması	326
a. Muhteva Bakımından	327
b. Davacı Taraf Bakımından	329
c. Zaman Bakımından?	332

BÖLÜM V

ŞİRKETLER TOPLULUĞU SORUMLULUK SİSTEMİNİN DİĞER SORUMLULUK HALLERİ İLE OLAN İLİŞKİSİ VE ÖZEL BAZI DURUMLAR

§.12. YÖNETİCİ SORUMLULUĞU İLE OLAN İLİŞKİSİ	336
I. Hâkim Ortağın Yönetici Sıfatı.....	336
II. Hâkim Ortağın Müdahalesinin Tabi Olduğu Sorumluluk Rejimi.....	338
§.13. ÖRTÜLÜ KAZANÇ AKTARIM YASAĞI İLE İLİŞKİSİ.....	340
I. Genel Olarak.....	340
II. Sermaye Piyasası Kanunu Çerçevesinde Güveni Kötüye Kullanma Suçu	342
III. Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu Düzenlemelerinin Unsurları Bakımından Mukayesesi	344
A. Genel Olarak	344
B. Örtülü Kazanç Aktarımı, Kayıp ve Zarar Kavramları Bakımından	346
IV. Kanunlar Arası Koordinasyon Sorunu	348
A. Zaman Bakımından	348

B.	Özel Kanun-Genel Kanun İlişkisi Bakımından.....	349
1.	Genel Olarak	349
2.	Konu Bakımından	350
a.	Normların Kapsamındaki Şahıs Unsuru Bakımından	350
b.	Normların Kapsam ve Etkisi Bakımından.....	351
3.	Amaç Bakımından	355
a.	Kanunların Amaçları Bakımından Tetkiki.....	355
b.	Fransız Hukukunda Şirket Varlığını Kötüye Kullanma Suçu ve Uygulamanın İktisadi Gaye Nazara Alınmak Suretiyle Esnetilmesi	358
V.	Ara Sonuç	360
Ş.14.	ÖZEL BAZI DURUMLAR	361
I.	Çok Katlı Bağımlılık	361
A.	Topluluk Düzenlemelerinin Kapsamı	363
B.	Müdahalenin İzafesi Sorunu	365
1.	Doğrudan Hâkimiyete Dayalı Olarak Gerçekleşen Müdahale	365
2.	Dolaylı Hâkimiyete Dayalı Olarak Gerçekleşen Müdahale	367
a.	Yavru Şirket Müdahalesinin Ana Şirkete İzafesi Bakımından.....	367
b.	Ana Şirket Müdahalesinin Yavru Şirkete İzafesi Bakımından.....	370
C.	Müdahalenin İzafe Edilmesinin Sonuçları.....	373
D.	Kısmi ve Tam Hâkimiyetin Kademeli Olarak Gerçekleştiği Durumlar.....	375
II.	Kardeş Şirketlerin Sorumluluğu	381
A.	Genel Olarak	381
B.	Alman Hukukunda	383
C.	Türk Hukukunda	387
III.	Topluluk Yapısının Sona Ermesinin ve Bağımlılık Türü Değişikliklerinin Sorumluluk Açısından Sonuçları.....	390
A.	Genel Olarak.....	390
B.	Topluluk Yapısının Şeklen Muhafaza Edilmesinin Etkisi.....	391
C.	Bağlı Şirketlerde Meydana Gelen Değişiklik Bakımından	394
D.	Tam ve Kısmi Hâkimiyet İlişkisindeki Değişiklik Bakımından	395

IV. Önemli Nitelikteki İşlemlerden Doğan Sorumluluk ve Pay Devri Hakkı	395
A. Uygulanma Şartları	396
1. Topluluk İlişkisinin Mevcudiyeti?	396
2. Önemli İşlemin Varlığı	398
3. Haklı Nedene Dayalı Olmama.....	400
4. Hâkimiyetin Uygulanmasına Dayalı Olarak Gerçekleşme.....	404
B. Usuli Şartlar.....	405
1. Muhalif Kalma	405
2. Teminat	407
C. Taraflar.....	411
1. Davacı	411
2. Davalı.....	412
D. Hükümleri	412
1. Zararın Tazmini.....	413
2. Pay Devri	416
E. Zamanaşımı.....	420
F. Görevli ve Yetkili Mahkeme	421
SONUÇ	423
KAYNAKÇA	439

GİRİŞ VE KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Müteşebbisler, ticari faaliyetlerini icra etmek, genişletmek ya da çeşitlendirmek bakımından kural olarak organizasyon serbestisinden yararlanırlar. Müteşebbin tek bir şahıstan ibaret olduğu hallerde, bağlı birimlerin gerçekleştirdiği faaliyetlerin yarar ve riskleri işletme sahibine aittir. Keza üçüncü şahıslarla girilen hukuki ilişkilerden doğan hak ve borçlar da işletme sahibinin hakları ve borçlarıdır.

Faaliyetlerin ticaret şirketleri vasıtasıyla yürütüldüğü durumlarda, semayeyi temin eden şahıslar ile tüzel kişilik artık birbirinden ayrılmış ve müteşebbis sıfatı tüzel kişiliğe verilmiştir. Hak ve borçlar tüzel kişiliğe ait olmakla birlikte, sermayeyi tedarik edenler de şirket borçlarına iştirak edebileceklerdir. Meseleye sermaye temin edenler açısından bakıldığında, kendileri tarafından tercih edilecek ve önceden belirlenmiş bir sorumluluk sistemi vasıtasıyla sermayenin ticari sahada kullanımı söz konusudur. Sermaye tedarik edenlerin sınırlı sorumluluk prensibinden yararlanmayı arzu ettiği durumlarda, sadece belirli tutarda sermayenin ticari sahada rizike edilmesi yönünde bir tercih yapılmaktadır. Ancak bu tercih, sermayedar sıfatının kendisine bahsettiği haklar dışında, kural olarak, tüzel kişilik organizasyonu ve faaliyetlerine müdahalede bulunulmamasını şart kılar. Bu bakımdan sınırlı sorumluluk prensibi, kural olarak, dar anlamda tüzel kişilik yönetimine müdahale edilmemesi koşuluyla tatbik kabiliyeti bulabilecektir.

Ticaret şirketinin ayrı bir şahsiyetinin bulunması, kanunen müsaade edilen yönetim organizasyonu dışındaki müdahalelere kapalı olmasını gerektirmektedir. Aksi halde tüzel kişilik, müteşebbis sıfatını yitirecek, bu sıfat sermaye tedarik etmek suretiyle geniş anlamda tüzel kişilik yönetimini sağlayan ortaklara aktarılmış olacaktır. Bu halde, artık sadece belirli bir sermayeyi rizike etmesine kanunen müsaade edilen tasarruf sahibi ve onun iştirak ettiği tüzel kişilikten değil, sınırlı sorumluluk ilkesinin sağladığı avantajdan yararlanmak

isteyen ve tüzel kişiliği dolaylı bir araç olarak kullanan müteşebbisten bahsedilebilir.

Belirtilen ihtimalde müdahale, sınırlı sorumluluk prensibinin uygulandığı şirketlerde, sınırsız sorumluluk yolunu açan bir araç vasfına sahiptir. Pozitif hukukta müdahalenin bu özelliği iki farklı düzenlemeye tabidir. Kanun koyucu bir taraftan müdahalenin derhal hukuki sorumluluğu gündeme getireceğini kabul ederken (TTK m. 553 vd.), diğer taraftan müdahaleye neticede geçici olarak müsaade etmiş ve ancak bu geçici süre sonunda hukuki sorumluluk yoluna gidilmesine imkân vermiştir (TTK m. 202 vd.). Ancak şirketler topluluğu yapılanmasında ortaya çıkan bu son hal, Türk hukukunun sorumluluk sistemiyle izahı güç olan bir özelliğe sahiptir. Zira sermayedara sadece müdahale imkânı verilmemiş, iştirak ettiği şirkete kayıp vermesine de izin verilmiştir. Müdahale derhal sorumluluğu gerektirmekte ise, kayıp doğuran müdahalenin evleviyetle bu sonucu doğurması gerekirken, farklı bir anlayışla sorumluluk sistemi şekillendirilmiştir. Olması gereken hukuk yönünden belki farklı önerilerde bulunulabilir, ancak pozitif hukuk, klasik sorumluluk yaklaşımından ciddi şekilde ayrılmaktadır. Bu nedenle farklılığın izahı, sadece sorumluluk hükümleriyle sınırlandırılmaz. Sorumluluk, kendisine tekaddüm eden davranış ve süreçler bütününe tetkikini gerektirmektedir. Bu nedenle süreç bütününe neden sonuç ilişkisi çerçevesinde kapsayan “şirketler topluluğu sorumluluk esasları” araştırma konumuzu oluşturmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu’nun şirketler topluluğuna ilişkin düzenlemelerinde, hukuki sorumluluk yaptırımını gerektiren çeşitli hallere ilişkin hükümler sevk edilmiştir. İlgili hükümler incelendiğinde, müdahaleden doğan sorumluluk (TTK m. 202/1,b; 206/1), önemli nitelikte bazı işlemlerden doğan sorumluluk (TTK m. 202/2) ve güvenden doğan sorumluluğun (TTK m. 209), topluluk hukukunda tanzim edilen sorumluluk halleri olduğu tespit edilmektedir. Şirketler topluluğu sorumluluk esaslarının incelenmesinde, bu üç sorumluluk halinin araştırma kapsamında olması gerektiği düşünülebilir. Ancak, çalışmamızda güvenden doğan sorumluluk inceleme kapsamına dahil edilmemiştir. Zira güvenden doğan sorumluluk, şirketler topluluğuna mahsus bir sorumluluk hali olmayıp, daha ziyade medeni hukuk

kapsamında değerlendirilebilecek bir sorumluluk halidir. Pozitif hukukta şirketler topluluğu kapsamında düzenlenmiş olsa da, yasa koyucunun da benzer düşünceyle hareket ettiği tespit edilmektedir. Zira şirketler topluluğuna ilişkin TTK hükümleri incelendiğinde, güvenden doğan sorumluluk, “sorumluluk” başlığı altında değil, “çeşitli hükümler” başlığı altında sistematize edilmiştir. Başka bir deyişle, şirketler topluluğu yapısının ortaya çıkardığı temel sorun, hâkimiyet kullanımından kaynaklanan sorumluluktur. Öte yandan çalışmamıza başlamadan önce, Türk hukukunda meselenin değerli bir monografik eserde inceleme konusu yapılmış olması, güvenden doğan sorumluluğun kapsam dışında bırakılmasına etken olan bir diğer nedendir.

Türk hukukunda hâkimiyet sözleşmesi yasal olarak düzenlenmekle birlikte, sorumluluk hukuku bakımından neticeleri özel olarak tayin edilmemiştir. Bu nedenle hâkimiyet sözleşmesi bulunan hallerden doğan sorumluluk da çalışmamız kapsamında incelenmemiştir.

Çalışmamızda sorumluluk meselesi anonim şirketlerden oluşan topluluklarla sınırlı olarak incelenmiştir. Tam hâkimiyet hali bakımından zaten talimatla müdahale imkânı, bağlı sermaye şirketlerine hasredilmiştir. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket bakımından yöneticilerin komandite ortak olması münasebetiyle, hâkimiyetin sağlanmasında oy gücünün sınırlı etkiye sahip olması ve Alman hukukunda da vurgulanan şahsi sorumluluğun alacaklılar bakımından yeterli teminat teşkil edip etmeyeceği kaygısı; limited şirketler bakımından ise, şirket sözleşmesi ile öngörülmek kaydıyla belirli konuların genel kurulun onayına bırakılmasının mümkün olması ve belirtilen ihtimalde şirketin ortakların müdahalesine açık hale gelmesinin, özel değerlendirme yapılmasını gerektirmesi, keza TTK'nın sorumluluk hükümlerinin anonim ortaklık temelinde kurgulanması, çalışmanın konusu olarak anonim şirketlerin esas alınmasında etkili olmuştur.

Çalışmada, kural olarak, Türk Ticaret Kanunu'nun topluluk düzenlemeleri esas alınmıştır. Öte yandan kanunun kısmen Alman mehzalı olması nedeniyle, kaçınılmaz olarak karşılaştırmalı inceleme yapılmıştır. Bu nedenle genel hükümlerden kaynaklanan sorumluluk esaslarına dair değerlendirmeler yapılmamıştır.

Topluluk sorumluluk hukukunun temel sorunu müdahaleden kaynaklanan sorumluluk olduğundan, planlama bu sorumluluk hali dikkate alınarak şekillendirilmiş; daha ziyade genel kurul kararlarına pay sahibi sıfatıyla yapılan etkiden kaynaklan, önemli nitelikteki işlemlerden doğan sorumluluk olarak vasıflandırılabilen hal, ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Planlamada, konunun beş ana bölüm içerisinde incelenmesinin, sunum bakımından daha isabetli olduğu düşüncesinden hareket edilmiştir.

Sorumluluk sistemi hakkında yapılacak değerlendirmelerde, topluluk hukukuna ilişkin temel kavramların tanımlanması ve kapsamının belirlenmesi zorunludur. Yasal düzenlemelerin hangi yapılanmaları kapsadığının tayini için, kavramların tanımı önem taşımaktadır. Bundan başka, sorumluluğun bir hukuki müessese olarak topluluk hukukundaki konumunun belirlenmesi, konu hakkında yapılacak değerlendirmelerde, diğer müesseselerle bağlantısının tesisi bakımından önem taşımaktadır. Topluluk hukuku, daha ziyade topluluk hâkiminin müdahalesi nedeniyle ortaya çıkabilecek menfaat çatışmalarını, hakkaniyet temelinde çözümlenmeyi hedeflemektedir. Sorumluluk bu sistemin önemli bir parçasıdır. Ancak diğer mekanizmalardan bağımsız bir konuma sahip değildir. Belirtilen nedenlerle çalışmanın ilk bölümünde, topluluk hakkındaki temel kavramlar ve toplulukta menfaatlerin hakkaniyet temelli dengelenmesine hizmet eden mekanizmalar tetkik edilmiştir. Aynı bölüm içerisinde, sorumluluk sistemi iktisadi açıdan temellendirilmeye ve sorumluluğa hâkim olan ilkeler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sorumluluk mekanizmasının etkin hale gelmesi, topluluk hâkiminin “müdahale” üst başlığıyla nitelendirebileceğimiz, yönlendirme ya da talimat şeklindeki bir davranışını gerekli kılmaktadır. Kanunun tam ve kısmi hâkimiyet halleri bakımından farklı etki tanıdığı müdahale, her iki hâkimiyet durumu dikkate alınarak, hakkında ayrı ayrı değerlendirme yapılmasını gerektiren bir hukuki müessesedir. Çalışmanın ikinci bölümü, önemine istinaden münhasıran bu hukuki müesseseye ayrılmıştır.

Müdahale, topluluktaki bağlı şirketlerde kayıp ya da yarar etkisi doğurabilir. Hukuki sorumluluk bakımından bunlardan ikincisi hakkında özel bir düzenlemeye yer verilmemekle birlikte, sorumluluk

açısından müdahalenin kayıp doğuran bir etkiye sahip olması gerekir. Topluluk hükümleri tetkik edildiğinde kayıp ve zararın birbiriyle aynı anlama gelecek şekilde kullanılmadığı tespit edilmektedir. Bu nedenle kayıp kavramından neyin anlaşılması gerektiği, kavramın yalın iktisadi bir tabir mi olduğu, hukuki açıdan kapsamının nasıl tayin edileceği, kapsam dışı hallerin bulunup bulunmadığı gibi sorunların çözüme bağlanması gereklidir. Sorumluluk hukuku bakımından önem taşıyan bir diğer müessese denkleştirme değildir. Tıpkı kayıp-zarar ilişkisi gibi, denkleştirme de tazmin ile örtüşmemekte, topluluk sorumluluk sisteminde kendisine özel bir anlam atfedilmektedir. Bu nedenle denkleştirmenin hukuki niteliği, işlevi, icra tarzı gibi sorunların tetkiki gereklidir. Çalışmanın üçüncü bölümü, müdahale ve tazmin arasında kalan bu iki müesseseye ayrılmıştır.

Dördüncü bölümde, denkleştirmenin gerçekleşmemesi halinde zararın tazminine ilişkin esaslara yer verilmiştir. Zararın tazmini, denkleştirme imtiyazının kullanılmamasının bir yaptırımını olarak ortaya çıkmakla birlikte, kanun sisteminin bir yansıması olarak her iki hâkimiyet türünde sorumluluk için ayrı hükümlere yer verilmiştir. Bu bölümde iki ayrı hükmün bulunmasının, iki farklı sorumluluk anlayışının mı mahsulü olduğu incelenmiş, sorumluluğun hukuki niteliği, unsurları, davaya ilişkin esaslar ve kısmi hâkimiyette alternatif önlemler ve bağlı şirket yöneticilerinin hukuki sorumluluğuna ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde diğer bazı sorumluluk düzenlemeleri ile şirketler topluluğu sorumluluk sistemi mukayese edilmiş, bu kapsamda fiili yönetici sıfatından kaynaklanan sorumluluk ve örtülü kazanç aktarım yasağından doğan sorumluluk ile karşılaştırma yapılmış ve özellikle hangi sorumluluk düzenlemesinin uygulama önceliğine sahip olduğuna dair değerlendirmelere yer verilmiştir. Aynı bölüm içerisinde önemli nitelikteki işlemlerden doğan sorumluluk ile kanunen düzenlenmeyen, ancak şirketler topluluğu sorumluluk hukuku bakımından önem taşıyan çok katlı bağımlılık, kardeş şirketin sorumluluğu ve topluluk yapısının sona ermesinin sorumluluğa etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır.